

Concordança semàntica amb «ésser»

JAUME VALLCORBA I ROCOSA

Sapiguem que en les oracions on hi ha una partícula que expressa la visió en un cop d'ull, el verb de la mateixa oració és ésser. Posem com a primer cas la conjunció *quan*. El diccionari en defineix el significat dient que és equivalent a «el moment en què».

Vegem-ho amb exemples: *E con [quan] foren en Nàpols fermaren llur fet ab lo rei Manfré* (R. Muntaner, *Crònica*, I, Edicions 62, p. 35).

Ells, que quan eren al carrer semblaven un vol d'orenetes, un cop tancats davant els llibres semblaven ocells mullats (Rusiñol, *L'auca del senyor Esteve*, Editorial Selecta, p. 65).

Van seguir el seu parer i el seu camí, i quan van ser a prop d'un safareig van trobar [...] una font (Ib., p. 76).

Mentre ella el tenia davant [...] tot anava bé, però quan ell no hi era, els sermons de la mare [...] la capficaven (Enric de Fuentes, *Estudis*, Llibreria Espanyola, Barcelona 1899, p. 166).

El cas és que en tota la història del català la partícula *quan* concorda amb el verb ésser, el reclama.

Cal advertir, però, que tots aquests elements que sempre lliguen amb ésser, apareixen amb *estar* si aquest verb

significa *residir* o *treballar en un lloc*.

Un altre adverbi definible amb la paraula *moment* és *llavors* i el sinònim *aleshores*. El diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans els defineix significat «en aquell moment».

E passam pel pla de Sent Mateu, que era llavors erm, e eixim al riu Sec que va sobre Cervera (*Crònica de Jaume I*, III, 108). *Recorda't que jo, l'avi, el teu avi que allavors serà al cel sia* (Rusiñol, *L'auca del senyor Esteve*, p. 60).

Allavors don Pau era a passeig (S. Genís, *El auxiliar del maestro catalán*, p. 82, tema 52).

Val a dir que com a sinònim de *llavors* ha estat força emprada la locució *en aquell temps*:

E lo dit senyor rei Manfré vivia pus [més] honradament que rei que en aquell temps fos al món (Muntaner, *Crònica*, I, p. 35).

En aqueix temps que lo francès era a Puigcerdà, isqué de Barcelona lo príncep don Juan i se'n vingué a Vic (*Guerra i vida pagesa*, p. 80).

L'adverbi *encara* «denota que en tal *moment* una cosa continua tenint lloc», o, en negatiu, no tenint-n'hi,

segons definició del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. Per tant, referint-se a un moment, concorda semànticament amb ésser.

Per les nafres que encara no eren ben guarides no es llevava massa matí (J. Martorell, *Tirant lo Blanc*, Barcino, vol. II, 1927, p. 94, 19). És una obra publicada l'any 1490. A continuació en transcrivim d'autors més propers.

De l'any 1826: *Que la terra era prou salinosa i després encara en va ésser més* (Pau Porcet, *Llibre de politiqueses i curiositats*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 148).

De 1899: *Tot per aquell ximple que qui sap si encara era al carrer, plantat davant del balcó* (Ed. de Fuentes, *Estudis*, p. 230).

De 1907: *I coixejant i com va poder va arribar a casa de les Maries. La noia encara no hi era* (Rusiñol, *L'auca del senyor Esteve*, p. 73).

Recordem que són excepció a les concordances de què informem, quan és el cas d'ús del verb *estar* en els significats de *residir*, *lloc* de la feina i estats d'ànim o de salut; aquests darrers a partir del segle XVII. ♦

Nòtula

El patró de la condícia

El gloriós sant Ponç és no solament el patró de les herbes remeieres, sinó també el patró de la condícia.

Avui se'n parla poc, de la condícia, però abans, i alguna cosa en deu quedar, era una de les qualitats més apreciades en una noia o una dona. Si d'una noia es deia que tenia molta condícia, ja tenia molts punts a favor seu. Segons el *DIEC*, *condícia* vol dir 'mirament en l'ordre i la netedat de les coses'. Coromines explica que el mot, a través d'unes formes medievals sobre les quals s'estén àmpliament, prové de la forma llatina *cognitus* 'el qui coneix', i que el primer testimoni del mot de què té notícia és d'una obra del seu pare, Pere Coromines, *La vida austera* (1908), però suggereix que potser ja havia estat usat per Víctor Català. Efectivament. Si més no, tenim anotat l'exemple següent, de *Solitud* (1905), que l'autora posa

en boca del pastor: *Sant Ponç, ermitana... Un galant sant, patró de la condícia* (*Solitud*, MOLC, p. 33).

Com hem dit, aquest mot, com tantes i tantes formes castisses, coneix un retrocés evident, i són molts els qui el desconeixen. Una bona prova d'això és que justament en l'edició citada, en lloc de *condícia* apareix *codícia*, probablement com a reflex de la ignorància del mot per part de qui va compondre el text d'aquesta edició.

La revista *Serra d'Or* (núm. 545, maig del 2005) dedica un aplec d'articles al centenari de *Solitud*. Hi llegim (p. 23/275) que aquesta novel·la encara no ha tingut el ressò que es mereix. Són ganes de parlar per parlar, ganes de combatre fantasmes. Hem volgut comprovar si l'error detectat en l'edició de la MOLC, *codícia* per *condícia*, també s'havia produït en altres edicions. Hem de dir, amb goig, que no. I, de passada, podem afirmar que de *Solitud*, unànimement reconeguda com una de les grans novel·les de la literatura catalana, n'hi ha una bona colla d'edicions. ♦

A.J.